

Висновки... Отже, для представленої структурно-функціональної моделі громадянського виховання студентської молоді в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу характерно: 1) відповідність запропонованої моделі теоретико-методологічним основам формування громадянськості студентської молоді, врахування психологічних, педагогічних і соціальних особливостей цього процесу; 2) забезпечення реалізації діяльнісного, системного, функціонального, аксіологічного та культурологічного підходів; 3) прогностичний характер, оскільки формування громадянськості студентської молоді не тільки охоплює навчально-виховний процес вищого навчального закладу, а й передбачає його подальше зростання під час здійснення громадсько-професійної діяльності.

Список використаних джерел і літератури:

1. Афанасьев В. Г. Общество : системность, познание и управление / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1981. – 432 с.
2. Кушнір В. А. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу вищої школи : дис. ... д-ра пед.наук : 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Василь Андрійович Кушнір. – К., 2003. – 482 с.
3. Новик И. Б. Модели в науке : исторические и социокультурные аспекты (послесловие) / И. Б. Новик, В. Н. Садовский // Вартофский М. Модели. Репрезентация и научное понимание. – М. : Прогресс, 1998. – С. 450–484.
4. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. [для студентів вищ. навч. закладів] / В. Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
5. Пилипчук М. І. Основи наукових досліджень : [підруч.] / М. І. Пилипчук, А. С. Григор'єв, В. В. Шостак. – К. : Знання, 2007. – 270 с.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : [підруч. для студ. пед. ф-тів] / О. Я. Савченко. – К. : Генеза, 1999. – 386 с.
7. Сухомлинська О. Ідеї громадянськості й школа в Україні / О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 1999. – № 4. – С. 20–25.

Анотація

Г.В.Хитрова

Характеристика структурно-функціональної моделі громадянського виховання студентської молоді в учебно-воспитательном процесі вузу

В статті представлена характеристика структурно-функціональної моделі громадянського виховання студентської молоді. В тексті розкривається зміст основних компонентів моделі. Предоставлено теоретичне обґрунтування принципів, які покладені в основу моделювання процесу громадянського виховання.

Ключові слова: модель, моделювання, принцип, громадянське виховання.

Summary

H.V.Khitrova

Characteristics of Structural-Functional Model of Civil Education of Students in Educational Process of Higher Educational Institution

Characteristics of structural-functional model of civil education of students is offered in the article. The content of basic components of the model are revealed in the text. The theoretical ground of principles which are fixed in the basis of modeling of the process of civil education is given.

Key words: model, modeling, principle, civil education.

Дата надходження статті: „28” вересня 2012 р.

УДК 376.23

О.С.ХОРОШАЙЛО,

кандидат педагогічних наук

(м.Краматорськ Донецької області)

Ціннісний потенціал базової освіти в духовно-моральному вихованні студентів

У статті розглядається проблема формування ціннісних орієнтацій студентів вищих навчальних закладів у контексті їх духовно-морального виховання.

Ключові слова: цінності, моральне становлення особистості, виховання, загальнолюдські духовно-моральні цінності.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема етичного та духовно-морального виховання молоді все глибше і ґрунтовніше торкається освітніх установ всіх типів. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що пріоритет виховання був проголошений у сфері державної політики, і це надало можливість Міністерству освіти України розробити основні напрямки виховання студентської молоді. В даній програмі зазначено, що тільки реалізація морального орієнтиру в соціальній і державній сфері взаємодії людей стане фундаментом гуманізму в суспільстві, його опорою.

У зв'язку з цим важливо, щоб морально-етична основа освітніх установ здобула провідне значення, що надало б можливість зосередитися на розумному і моральному в людини і допомогти кожному вихованцю визначити ціннісні основи власної життєдіяльності, відчути солідарність з іншими людьми і розділити відповідальність за збереження моральних засад суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій... Аналіз сучасної наукової літератури та теоретико-експериментальних досліджень свідчить про значний інтерес до проблеми ціннісних орієнтацій, виховання духовно-моральних цінностей у студентів, що підкреслює її актуальність.

Актуальність проблеми виховання духовності та моралі підтверджується багатьма дослідженнями у різних галузях науки і практики. Теоретико-методологічна розробка сутності духовності та особливостей духовно-моральних цінностей знайшла відображення в наукових положеннях філософів (В.Баранівський, М.Бердяєв, Л.Буєва, С.Кримський, А.Кузнецова, Л.Олексюк, Г.Сковорода, В.Соловйов та ін.); психологів (І.Бех, М.Боришевський, Т.Бутковська, О.Зеліченко, С.Рубінштейн, А.Титаренко та ін.); педагогів (В.Беспалько, Т.Власова, О.Олексюк, М.Роганова, Г.Сагач, В.Серебряк, В.Шадриков, Г.Шевченко та ін.).

Ціннісні парадигми освіти наявні у фокусі багатьох сучасних педагогічних досліджень Б.Гершунського, В.Сластьоніна, О.Сухомлинської, Н.Ткачової. Проблеми формування ціннісних орієнтацій висвітлювали у своїх наукових розробках В.Алексеева, В.Бакірова, А.Здравомислова, О.Панфілова, О.Подолська, Є.Соколова, В.Ядова та ін.

Формування цілей статті... Метою даної статті є дослідження потенціалу базової освіти у формуванні ціннісних орієнтацій студентської молоді в контексті їх духовно-морального виховання.

Виклад основного матеріалу... Проблема цінностей та ціннісних орієнтацій людини є однією із найважливіших і водночас найбільш складних для розв'язання за всю свою історію – з часу постановки її у філософії до теперішніх спроб розв'язання у педагогіці.

Сучасна наука, розробляючи нові підходи гуманізації освіти на науковому та законотворчому рівнях, намагається вирішити проблему відродження духовно-моральних цінностей. Духовність та моральність є основними найважливішими характеристиками особистості. Цілеспрямоване підвищення рівня духовності суспільства, удосконалення моралі – необхідна умова формування гармонійної особистості, зміцнення моральних і духовних основ сучасного життя, подолання негативних явищ, що знайшли відображення в девальвації соціальних і моральних цінностей, занепаді інтересу до громадських обов'язків, проявах бездуховності та скептицизму, матеріалізації життя.

Проблеми морального розвитку особистості значно актуалізувалися в наш час – період радикальних змін у житті суспільства. Багаторічне відчуження людини від справжніх духовних цінностей, від віри призвело до багатьох кризових явищ, пов'язаних із занепадом духовно-моральних ідеалів, посиленням зла і насильства, відвертого пропагування спотвореного образу „героя” і його „щастя” – нехтування всіма нормами моралі. Занепад духовних цінностей призвів до посилення тенденції зростання жорстокого індивідуалізму, прагматизму, зверхнього ставлення до людини і приниження її гідності, зневаги до рідної культури та історико-культурних традицій.

Всі чинники, що обумовлюють духовно-моральне становлення і розвиток особистості, можна розділити на три групи: природні (або біологічні), соціальні і педагогічні. Проте, незважаючи на те, що на моральне формування особистості впливають соціальні умови і біологічні чинники, слід відзначити вирішальну роль у цьому процесі педагогічних факторів, оскільки вони є найбільш керованими.

В останні роки в психологічну науку уведено поняття „особистісна цінність” (І.Бех), яке визначається як „психологічне новоутворення, що виражає найбільш безпосередньо значущу для суб'єкта узагальнену сферу довкілля, через ставлення до якої він виділяє, усвідомлює і утверджує себе, своє „Я”, і в результаті цього ця сфера стає простором його діяльності” [3, с.13]. Вченим також розроблена система особистих цінностей як регулятора суспільно-значущої поведінки особистості.

Духовно-моральні цінності детермінують поведінку людей, у багатьох аспектах визначають їх взаємовідношення – міжособистісні, групові та соціальні. Завдяки їм відбувається опосередкування їх виробничої, соціально-політичної та культурно-естетичної діяльності, її гуманізація та орієнтація на загальнолюдські цінності [7].

Виховання моральних цінностей – за філософським вченням М.Бердяєва – це прорив до творчості, повідомлення нової сили людському духу. Роздвоєність духу, жах, біль, розслабленість, загибель повинні бути переможені творчістю [2].

Головна риса духовно-моральних цінностей – спрямування на благо кожної людини та життя на землі. Вони пронизують й інші цінності, тому їх нерідко важко відокремити.

Вищесказане дозволяє стверджувати, що проблема формування духовно-моральних цінностей мала для людства неабияке значення як в історичному, так і в культурному аспектах, адже вони розкривають приналежність людини до окремої культури, є регуляторами її поведінки.

Функції ціннісних орієнтацій у розумінні духовно-морального розвитку особистості полягають у формуванні системи визначених установок людини, що регулюють її поведінку в різних ситуаціях. Особливе значення при формуванні спрямованості особистості, що характеризує її з погляду духовно-моральних цінностей, мають гуманістичні ціннісні орієнтації [6, с.224].

Проаналізувавши все вище викладене, підкреслимо, що ціннісна система людини – це „складно побудований регулятор людської життєдіяльності, який відображає у своїй структурній організації і змісті особливості об'єктивної дійсності, що охоплюють зовнішній для людини світ і саму людину в усіх її об'єктивних характеристиках” [4, с.17].

У моральних цінностях відбиваються уявлення людини про добро і зло, щастя і горе, справедливість і несправедливість, любов і ненависть, честь і безчестя, працьовитість тощо, за допомогою яких людина може оцінити конкретні життєві ситуації, вчинки людей, свою поведінку. Вони фіксують визначене ставлення людей до явищ і процесів навколишнього життя, що виражає їхнє схвалення або осуд.

Виховання як соціологічну категорію ми розглядаємо у трьох аспектах: як теорію, як ставлення і як особливий вид діяльності. В процесі переходу суспільства від однієї історичної формації до іншої змінювалися конкретна мета, зміст, характер виховання, але саме воно було і залишається необхідністю для суспільства.

Важливими для нашого дослідження є ідеї В.Шадрикова. Він стверджує, що виховання – процес, спрямований на засвоєння моральних цінностей як складової частини культури [8, с.57]. На думку В.Шадрикова, усвідомлення добра і зла, поява табу, моральних заборон і схвалень є важливим у розвитку людства, що впливає на безпеку, життєздатність, самозбереження особистості.

У процесі виховання вкрай важливо сприяти формуванню духовної спрямованості особистості, яка є найвищим рівнем її розвитку, – зазначає В.Баранівський. Ціннісні орієнтації людини, духовні інтереси є важливими компонентами її духовного світу. Основним змістом ціннісних орієнтацій і духовних потреб особистості є її моральні, світоглядні переконання, які впливають на формування життєвої та поведінкової траєкторії людини, стають міцним фактором її самовдосконалення та самовиховання. „Найважливішими категоріями світогляду є „людина” і „світ” – людина, що знаходить своє місце у світі і світ в його ставленні до людини” [1, с.49-50].

Не можна не погодитися з думкою О.Олексюк [5], що одним із найважливіших джерел формування духовного потенціалу студентства виступає вищий навчальний заклад. У ньому відбувається процес залучення молоді до таких загальнолюдських моральних та естетичних цінностей, як добро, краса, істина, любов, гармонія, духовність. Гуманістичний напрямок у розв'язанні глобальних проблем вищої освіти передбачає передусім виховання гуманістичного типу особистості студента, орієнтованого на творче перетворення соціальної дійсності й саморозвиток. Найважливішим критерієм гуманізації вищої освіти є не стільки набуті знання, уміння та навички, скільки усвідомлення і прийняття кожним студентом гуманістичних ідеалів, прагнення до постійного самовдосконалення, формування духовності.

Формування ціннісних орієнтацій – тривалий і складний процес, на який впливають багато факторів. Серед них важлива роль належить освіті, у зміст якої укладено систему цінностей, що передається підростаючому поколінню. Керувати виховним процесом означає не лише удосконалювати закладене в людині природою, запобігати небажаним соціальним відхиленням у її свідомості й поведінці, а, найперше, формувати в неї потребу в постійному саморозвитку та самореалізації духовних сил з огляду на те, що індивід в кінцевому підсумку стане господарем своєї долі, долі суспільної.

Завдання викладача – з'ясувати потенційні можливості студента, його здібності і довести це до його свідомості, тобто дати йому мету – реалізувати свої можливості й здібності, надалі вже тільки корегуючи його подальший розвиток.

Спираючись на все вищесказане, ми приходимо до висновку, що *метою* духовно-морального виховання студентів є: виховання особистої причетності до утвердження духовно-моральних цінностей через моральне самоудосконалення, патріотизм, гармонізацію суспільного з особистим, вироблення стимулів подальшого морального розвитку, моральної стійкості, бажання й уміння чинити опір злу, спокусі самовиправдання при порушенні духовно-моральних вимог, виховування здатності відбирати кращі моральні надбання минулого і сучасного.

Саме завдяки формуванню ціннісних орієнтацій формується прагнення студента до самовдосконалення і самовираження.

Важливо також, щоб навчальна діяльність, виконуючи свої пізнавальні функції, була націлена на реалізацію виховного потенціалу навчальних дисциплін, а кожен педагог ніс позитивний заряд взаємодії зі студентами, що ґрунтується на повазі до них, принципах особово-орієнтованого і суб'єктного підходу не на словах, а на практиці.

Адже освітня діяльність вищої школи повинна формувати не лише інтелектуальне, але і моральне становлення студентів, перспективні можливості їх моральної протидії негативним процесам в студентському і оточуючому соціальному середовищі.

Цього можна досягти при органічному включенні в контекст навчально-виховного процесу вищого навчального закладу адекватної його організаційній структурі системи морального виховання, що відповідає також соціальним запитам суспільства і сім'ї, що несе гуманістичні основи загальнолюдських цінностей. Це стає на сьогодні однією з найважливіших педагогічних підстав і принципів виховної політики держави і вимагає спеціальних зусиль педагогічного колективу.

Висновки з описаного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі... Отже, аналіз вітчизняної і закордонної педагогічної і психологічної літератури з проблеми формування ціннісних орієнтацій студента показав, що загальнолюдські духовно-моральні цінності виступають як базові у вихованні особистості; їх виховання засновано на гуманізмі, суть якого полягає у визнанні абсолютної цінності людини, пріоритету її прав на повноцінну реалізацію здібностей та інтересів; в їх основі покладено культурно-історичний досвід попередніх поколінь, використаний на благо власного „Я”, іншої людини, суспільства, природи. Таким чином, основою духовно-моральних цінностей є їхня спрямованість на життя, людину, традиції та принципи гуманізму.

Саме завдяки духовно-моральним цінностям формується прагнення людини до самовдосконалення і самовираження.

Духовно-моральні ціннісні орієнтації мають спонукальну силу до здійснення вчинків, але силою більш високого порядку, тому що концентрують у собі усвідомлене, відносно стійке, емоційно пережите ставлення особистості до моральних цінностей, більш послідовно і цілеспрямовано реалізоване в повсякденній поведінці. Вони є орієнтирами поведінки, які складають ядро, суть моральної системи і визначають її спрямованість.

Список використаних джерел і літератури:

1. Баранівський В. Ф. Соціокультурні та духовні виміри особистості / В. Ф. Баранівський // Духовність як основа консолідації суспільства. – К., 1999. – Т. 16.
2. Бердяев Н. А. Самопознание / Н. А. Бердяев. – Л. : Лениздат, 1991. – 398 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : наук. вид. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
4. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с. ; Ткачова Н. О. Історія розвитку цінностей в освіті : [моногр.] / Н. О. Ткачова. – Харків : Видавничий центр ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. – 223 с.
5. Олексюк О. М. Формування духовного потенціалу студентської молоді : [моногр.] / О. М. Олексюк. – К. : КДІК, 1996. – 253 с.
6. Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва : [моногр.] / [Г. П. Шевченко, О. С. Белих, Є. А. Зеленов та ін.]. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 256 с.
7. Хубиева З. А. Духовно-нравственные ценности и их роль в жизнедеятельности человека / З. А. Хубиева // Вестник СевКавГТУ: Серия „Гуманитарные науки”. – 2004. – № 1 (11) / [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ncstu.ru>.
8. Шадриков В. Д. Качество образования и образовательный стандарт / В. Д. Шадриков // Тезисы докладов междунар. конф. „Качество высшего образования: требования к уровню и оценке подготовки специалистов в высшей школе”. – Новгород : НГУ, 1995. – 225 с.

Аннотація

Е.С.Хорошайло

Ценностный потенциал базового образования в духовно-моральном воспитании студентов

В статье рассматривается проблема формирования ценностных ориентаций студентов высших учебных заведений в контексте их духовно-морального воспитания.

Ключевые слова: ценности, моральное становление личности, воспитание, общечеловеческие духовно-моральные ценности.

Summary

O.S.Khoroshailo

Value Potential of Base Education in Moral Education of Students

The article deals with the problem of forming of the value orientations of students of higher educational establishments in the context of their moral education.

Key words: values, moral growth of personality, education, mankind moral values.

Дата надходження статті: „1” жовтня 2012 р.